

necting language, ks. esim. Simon-Vandenbergin ym. 1997; *funktionaalista kielitiedettä* ylipäättään ei löydy edes teoksen asiahakemistosta). Samoin siitä puuttuvat sekä Mühlhäuslerin (2003) esittämä laaja katsaus eri kielitieteen suuntauksissa jo 1800-luvulta lähtien esitettyihin ekologiisiin näkemyksiin että Croftin (2000) evolutionaarisen muutoksen malli, joka sekä rakentaa yhteyksiä biologisten organismien ekologian ja kielitieteen välille että tarjoaa taidokkaan teoriataustan kielen sosiaalisen ulottuvuuden kuvaamiselle. Näin myös kielen ekologian teorian kehittäminen jää aivan luonnosmaiselle asteelle. Monista arvokkaista ja kiintoisista huomioistaan huolimatta *Language: An ecological view* piirtää kuvan kielitieteestä, joka 1900-luvun autonomististen harharetkien jälkeen on ikään kuin vasta aloittamassa paluuta juurilleen ja kielen todellisuuteen. Tämä kuva ei onneksi täysin vastaa totuutta. ■

JOHANNA LAAKSO

Sähköposti: johanna.laakso@univie.ac.at

LÄHTEET

- CROFT, WILLIAM 2000: *Explaining language change: An evolutionary approach*. London: Pearson Education.
- DIL, A. S. (toim.) 1972: *The ecology of language: Essays by Einar Haugen*. Stanford: University Press.
- HAARMANN, HARALD 1986: *Language in ethnicity: A view of basic ecological relations*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- MÜHLHÄUSLER, PETER 2003: *Language of environment, environment of language: A course in ecolinguistics*. London: Battlebridge.
- SIMON-VANDENBERGEN, ANNE-MARIE – DAVIDSE, KRISTIN – NOËL, DIRK (toim.) 1997: *Reconnecting language: Morphology and syntax in functional perspectives*. Amsterdam studies in the theory and history of linguistic science, Series 4: Current issues in linguistic theory 154. Amsterdam: Benjamins.

UUSI KIELIOPPI SAKSALAISILLE SUOMEN OPISKELIJOILLE

Eva Buchholz *Grammatik der finnischen Sprache*. Bremen: Hempen Verlag 2004. 202 s. ISBN 3-934106-40-4.

Suomen kielen suosio saksankielisissä maissa on tasaisessa kasvussa, mikä näkyy erityisesti yliopistojen suomen kursien kävijämäärissä. Saksankielistä oppimateriaalia on kuitenkin yliopisto-opiskelijoille tarjolla vähän. Esimerkiksi kielioppina käytetään lähinnä Karlssonin kielioppia *Finnische Grammatik* (2000), jota voisi luonnehtia deskriptiiviseksi. Nyt kä-

sillä oleva Eva Buchholzin suomen kielioppi asettuu kilpailemaan osin samoista markkinoista, mutta sen valitit suomen opiskelijan apuvälineenä ovat selvät: se on tiivis pedagoginen kielioppi, joka on kirjoitettu nimenomaan saksankieliselle lukijakunnalle. Kirjoittajan sanoin se pyrkii kuvaamaan suomen kirjoitetun standardikielen yleiset ja olennaiset kieliopilliset raken-

teet. Tavoitteena on siis esitellä sellaiset suomen kielen rakenteet, joihin opiskelija käytännössä todella törmää. Puhekieltäkään ei ole kokonaan unohdettu, mutta sen esittely jää kuitenkin sivuosaan.

Kirja on rakenteeltaan ja ulkoasultaan hyvin selkeä. Sisällön pääannin muodostavat ytimekkäästi nimetyt jaksot »das Nomen», »das Verb» ja »der Satz». Kaksi ensimmäistä jaksoa sisältävät siis nominin ja verbin taivutuksen yksityiskohtineen ja kolmas lausetyypit sekä lauseenjäsenet. Muutamia otsikoista poikkeaviakin ratkaisuja on tehty: possessiivisuffiksien käsittely nominijaksossa lieenee perusteltua, vaikka suffiksit liittyvät myös verbin nominaali-muotoihin; infinitiivit ja partisiipit taas käsitellään ymmärrettävästi verbijaksossa, mutta myös lausejaksossa on oma lukunsa lauseenvastikkeista. Näiden kolmen pääjakson lisäksi oman käsittelynsä ovat saaneet äännejärjestelmä, sanamuodostus ja puhekieli, mutta näiden osuus koko teoksesta on vain noin kymmenesosa. Omaa jaksoaan vaille ovat jääneet esimerkiksi partikkelit, joita käsitellään lähinnä lausejaksossa.

Rakenteen selkeys ei ole ainoa tekijä, mistä huomaa, että kirja on tehty lukija (tässä tapauksessa suomen opiskelija) mielessä pitäen. Kielioppia voi ylipäänsä luonnehtia pedagogiseksi ja kontrastiiviseksi: Buchholz nostaa taitavasti esiin seikkoja, jotka ovat hankalia nimenomaan saksalaiselle suomen oppijalle. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että useiden asioiden käsittelyn yhteydessä mainitaan saksan vastine tai varoitetaan lyhyesti saksan mallista johtuvista virheistä. Esimerkiksi sivulla 26 varoitetaan sekoittamasta *kanssa*-postpositorakennetta (esim. *ajan Mikan kanssa työhön*) ja välineen adessiivia (esim. *ajan autolla työhön*). Syy varoitteeluun on, että molemmissa tapauksissa käytettäisiin saksassa *mit*-prepositorakennetta. Aikamuoto-

jen käsittelyn yhteydessä taas on jopa erillinen jakso »Wann Imperfekt, wann Perfekt?» (s. 92), jossa saksan ja suomen menneen ajan muotojen erot käsitellään yleis-tajuisesti. Ohjeet ovat varsin kansantajuisia, esimerkiksi »siltoin kun mainitaan jokin tietty ajankohta, käytetään yleensä imperfektiä».

Kirjan leipätekstit ovat pääasiassa selkeitä mutta myös hyvin tiiviitä. Niissä ei ole juuri lainkaan esimerkkejä, vaan esimerkit ovat aina omissa laatikoissaan. Useimmat varmasti lukevat kielioppiaan jonkin muun oppimateriaalin ohessa tai käyvät myös suomen kurssilla, jolloin kaikkea ei tarvitse sisäistää kertalukemalla. Tällaisessa käytössä kirja varmasti onkin parhaimmillaan. Esimerkiksi tiiviydestä sopii translatiivisija, jonka käytön kuvaus on mahdutettu seuraavaan: »[Der Translativ] drückt einen Zustand, eine Eigenschaft oder eine Funktion als Ergebnis einer Entwicklung, eines Prozesses oder eines Werdeganges aus» (s. 30). Aivan näin abstraktiksi kuvaus ei kuitenkaan jää, vaan Buchholz mainitsee lisäksi translatiivin esiintyvän usein verbien *tulla* ja *muuttua* kanssa sekä antaa kymmenisen esimerkkiä, joita ei kuitenkaan ole jaoteltu edellä mainittujen käyttötapojen mukaan (muualla tosin monesti on). Mainitsemisen arvoinen pieni, mutta käytännössä suuri ero Karlssonin kielioppiin on se, että suomenkieliset esimerkkilauseet on käännetty saksaksi. Tämä on aloittelijan kannalta elintärkeä seikka!

Kiitosta selkeydestään ansaitsevat myös monet koostetaulukot, kuten sivun 83 tiivistelmä siitä, mikä verbimuoto muodostetaan mistäkin verbivartalosta. Oikeastaan taulukoita olisi voinut käyttää enemmänkin. Koostetaulukko olisi varmasti selkeyttänyt esimerkiksi vaikeaa ja tässäkin kirjassa hie-man sekavaksi jäävää monikon muodostusta. Opiskelija turhautuu, jos hän yrittää muodostaa monikon partitiivia tai geneti-

viä yksinkertaisilta vaikuttavien sääntöjen mukaan (s. 33–38), mutta tuottaa jatkuvasti vääriä muotoja. Ongelma tulee esiin etenkin kolmi- tai useampitavuisissa sanoissa, joiden taivutuksesta ei todellisuudessa voi tehdä helppoja yleistyksiä (ks. esim. ISK s. 114–120). Koostetaulukosta näkisi todenmukaisesti, kuinka monisyisestä asiasta on kyse.

Kirjan selkeys ja lukijan huomioon ottaminen ansaitsevat siis kiitosta. Kansantajuisuudesta nousevat kuitenkin myös kirjan suurimmat ongelmat, jotka koskevat yleisemminkin ei-lingvistisyleisölle tehtyjä lingvistisiä kuvauksia. Niissä on siis tarkoitus selittää kieliopin ilmiöt tavalla, jota mahdollisimman moni ymmärtäisi. Ratkaisu on usein sääntöjen ja termistön yksinkertaistaminen. Onko yksinkertaistettu muoto kuitenkaan aina helpoin ymmärtää? Entä tarkoittaako yksinkertaistaminen väistämättä terminologista sekavuutta, vain osittain paikkansa pitäviä sääntöjä ja epäilyttäviä selityksiä? Vaikka Buchholz on suurimalta osalta onnistunut välttämään näitä karrikkoja, myös ongelmista on esimerkkejä teoksessa.

Ongelmallista on varsinkin lingvistisen termistön käyttö. Yleistajuisuuden vaatimukseen sekoittuvat tässä tapauksessa myös suomalaisen kielioppitradition erikoisuudet, joita saksalainen suomenoppija ei tietenkään voi tuntea. Käytetyt ratkaisut eivät aina ole onnistuneita. Toisaalta tarjolla on runsaasti eri teorioista peräisin olevaa lingvististä termistöä ja käytäntöjä, jotka oletetaan tunnetuiksi (yksinkertaisimmillaan vokaalin merkitseminen V-kirjaimella (s. 13), hankalimmillaan esimerkiksi looginen subjekti (s. 146), plurale tantum -sanat (s. 54) ja lauseenvastikkeet ja niiden nimet). Toisaalta aina ei ole oikeastaan käytetty lainkaan lingvististä käsitteistöä. Esimerkiksi tästä käy äännejärjestelmää kuvaava jakso, jossa ei ole aina selvää, puhu-

taanko kirjaimista vai foneemeista. Suomen äänneet kuvataan lähinnä kaavalla »kuten X ja Y saksassa». Mitä tarkoittaa esimerkiksi se, että klusiilien *k*, *p* ja *t* ääntämys on saksan klusiilien *k:n*, *p:n*, *t:n* ja *g:n*, *b:n* ja *d:n* ääntämyksen »välillä» (s. 1)? Oikeastaan vain sitä, että suomen *k*, *p* ja *t* ovat ääntämykseltään erilaisia kuin saksan vastaavat konsonantit. Tällainen kuvaus ei voi riittää, vaikka olisikin kyse kontrastiivisesta kieliopista. Ihmetystä tuskin vähentää se, että termi *klusiili* ei oikeastaan kuulu saksalaiseen kielioppiperinteeseen. Suomen foneemijärjestelmän kuvaaminen täsmällisemmin olisi ollut yliopistotasoisessa kirjassa perusteltua.

Äännejärjestelmän kuvauksessa havainnollistuu myös sääntöjen yksinkertaistamisen ongelma. Esimerkiksi sivupainosta sanotaan lyhyesti: »Die Nebenbetonung [liegt] ab der dritten Silbe auf jeder zweiten Silbe, so dass die letzte Silbe unbetont bleibt» (s. 2). Kyseessä on osatotuus, sillä jos sanan kolmas tavu on lyhyt, paino siirtyy seuraavalle pitkälle tavulle (esim. *tavallisesti*, ks. tarkemmin ISK s. 48). Säännöstä on siis oikeastaan jätetty puolet pois. Toisaalla taas lukijalle saattaa jäädä käsitys, että suomalainen liittää glottaaliksiilisiin yksinäänkin esiintyviin sanoihin — vaikkapa käskymuodon *sano* perään —, kun tarkentamatta jää, minkälaisessa kontekstissa glottaaliksiiliä oikeastaan käytetään (s. 3). Myös se, että loppukahdennuksen sanotaan toteutuvan »joissakin sanoissa ja sanamuodoissa» (mp.; esimerkkinä vain *e*-loppuiset sanat ja yksikön toisen persoonan imperatiivimuoto), tuntuu oudolta. Miksi mainita ylipäänsä ilmiö, jonka käyttöalaa ei kunnolla spesifioida? Sana- ja muototyyppien listahan ei tässä tapauksessa olisi kovin pitkä (vrt. ISK s. 66–68).

Sääntöjen näennäinen yksinkertaistaminen aiheuttaa ongelmia muuallakin. Esimerkiksi objektin sijavaihtelua selittävässä

säännöissä on päätetty luopua kenties liian tekniseltä tuntuneesta resultatiivisuuden ja irresultatiivisuuden vaihtelusta ja korvata se prosessin jatkumisen ja loppumisen vaihtelulla (s. 162–163): »Das Objekt steht im Partitiv – – wenn die Handlung im Satz nicht abgeschlossen ist». Tämä johtaa heti ongelmiin ja selittelyihin, sillä Buchholzin esimerkki *luen kirjaa* kuvaa kylläkin prosessia, joka ei ole vielä loppunut, mutta niin kuvaa myös lause *luen kirjan*. Tempuksen vaihto taas kääntää tilanteen päinvastoin — nyt molemmat prosessit ovat loppuneet (*luin kirjaa* ja *luin kirjan*). Tätä Buchholz joutuukin selittämään ja sekoittaa selitykseen niin aspektin, perfektiivisyyden kuin välttelyn resultatiivisuuden.

Objektin sijavaihteluun liittyy kiinteästi myös akkusatiivi, jota on uudemmissa oppimateriaaleissa yritetty kierrellä ja selitellä vaihtelevin tuloksin. Buchholz on päätenyt esittelemään akkusatiivin perinteiseen fennistiseen tapaan »syntaktisena sijana» (s. 21): »Der Akkusativ ist ein Objektkasus, wobei die Bezeichnung 'Akkusativ' nicht morphologisch, sondern syntaktisch ist.» *Kasus*-termi on kuitenkin periaatteessa morfologisesti määritelty luokka erityisesti saksalaiselle lukijakunnalle, joten ajatus kaipaisi perusteellista avaamista. Lisäksi sitaatti jatkuu kehäpäätelemältä tuntuvalla lauseella: »Der Akkusativ ist ein Oberbegriff für Objektformen, die die Akkusativbedingungen erfüllen.» Ehkä *akkusatiivi*-käsitteen voisi todella varata vain persoonapronomineista puhumiseen, kuten ISK:ssa on ehdotettu (s. 1178 ja 1186).

Ongelmalliselta vaikuttaa myös kirjan merkityskäsitys. Eräänlaisena pohjanäkemysnä kirjassa tuntuu olevan ajatus, jonka mukaan kielipiillisillä muodoilla on yhtäältä perusmerkitys ja toisaalta erityiskäyttöjä, joilla ei ole mitään tekemistä perusmerkityksen kanssa. Siten muun muas-

sa adessiivin käsittelyn yhteydessä (s. 25–26) välineen adessiivin ja omistusrakenteessa esiintyvän adessiivin yhteys paikannilmauksiin kiistetään eksplisiittisesti. Kaikki adessiivin käytöt kuitenkin käsitellään samassa paikassa, joten tämän voi vielä sivuuttaa vain retorisenä valintana (vaikka onkin vaikea nähdä pedagogista johtoaajasta siinä, että samalla muodolla sanotaan olevan täysin toisistaan eroavia merkityksiä). Käyttäjän kannalta ongelmallisempi näkemys on partisiippien käsittelyssä. Jos lukija etsii esimerkiksi *on tehtävä* tai *tuli tehtyä* -rakenteita, hän ei löydä niitä kyseessä olevan partisiipin käsittelyn yhteydestä vaan erillisestä luvusta »Sonderfunktion von Partizipien». Miten aloitteleva kielenoppija voi tietää, mitkä muodon käyttötavat tulisi etsiä itse muodon kohdalta ja mitkä erityiskäyttöjen kohdalta?

Sanontatapa ansaitsee vielä muutamia hajahuomautuksia. Partisiippien sanotaan »korvaavan» relatiivilauseen (s. 119) ja lauseenvastikkeiden sivulauseen (s. 180). Tämä on toki opetusretoriikkaa tyypillisimmillään, mutta missä mielessä näin on: historiallisesti, psykologisesti vai kenties vain harjoituskirjan tehtävissä? Potentiaalinen sanotaan olevan »tilaa säästävä» modus (»platzsparender Modus», s. 100), mikä tuskin on sen ensisijainen tehtävä. Siellä täällä ilmiöille annetaan näennäisen kausaalisia selityksiä, jotka on ehkä tarkoitettukin vain muistisäännöiksi. Esimerkiksi akkusatiiviohjekti on nominatiivissa passiivilauseessa, koska sen ei »tarvitse» erottua subjektista (s. 164). Foneemin *s* ääntämyksen taas sanotaan vaihtelevan siitä syystä, että se on ainoa sibilantti (s. 1). Joku saattaa pitää tällaista jo lukijan aliarvioimisena. Kirjassa on myös melko paljon pieniä virheitä ja epäsystemaattisuuksia.

Joitakin asioita jää myös kaipaamaan. Esimerkiksi valikoitu bibliografia itseopiskelijan avuksi olisi varmasti hyödyllinen.

Pieni johdanto suomen ja saksan eroista olisi sekin auttanut ennalta tuntemattomaan kieleen tutustumisretken aloittavaa. Monet leksikon ja kieliopin rajalla olevat rakenteet on päädytty jättämään pois, eikä kyse aina ole siitä, että nämä eivät olisi yleisiä ja käytäjälle tärkeitä. Esimerkiksi ajanilmaukset löytyvät nykyään monista pedagogisista kieliopista.

Kirjan lopussa on sanahakemisto, mikä on ehdottomasti hyvä asia. Se on kuitenkin hieman niukka ja noudattelee lähinnä otsikointia. Kun esimerkiksi partikkeleille ei ole omaa lukua, ei niitä hakemiston mukaan kirjassa käsitelläkään. Adverbit (vain *-sti* ja sen komparaatiot), liitepartikkelit ja konjunktiot kuitenkin löytyvät hakemistosta. Teitittelyn ja sinuttelun suhteesta kiinnostunut ei löydä apua sanahakemistosta, kun hakusanan *Anrede* 'puhuttelu' osoittamasta kohdastakin löytyy vain rakenteita, joiden avulla vältetään persoonan ilmaiseminen. Persoonapronominien kohdalla (s. 44) on kuitenkin teitittelyä käsittelevä kappale, josta ei hakemistossa mainita.

Olemme nostaneet tässä kirjoituksessa esiin ajatuksia, jotka sopivat ehkä yleisemmin pohdittaviksi meille kielioppia työskemme yleistajuistaville, niin pedagogisten kielioppien kirjoittajille kuin vieraan kielen opettajille. Millä periaatteilla monimutkaisia asioita lopulta tulisi yksinkertaistaa? Buchholzin kielioppi onkin saanut toimia kirjoituksessamme osittain sijaiskärsijänä, ja sen ansiot ovat saattaneet jäädä liian vä-

hälle huomiolle. Näin hyvätasoista opiskelijan äidinkielellä kirjoitettua pedagogista suomen kielioppia ei ole ilmestynyt monelakaan kielellä. Se tuskin tulee kokonaan syrjäyttämään Karlssonin kieliopin saksannosta, joka on deskriptiivisenä kielioppina ja erityisesti termistöltään johdonmukaisempi. Pidemmälle ehtineille eli niille, jotka jo lukevat suomenkielistä tekstiä, taas kannattaa yhä suositella Leila Whiten kirjaa *Suomen kielioppia ulkomaalaisille* (2003), joka on laajempi ja kattavampi. Sen sijaan suomen kielen opintojen alkutaipaleella vaeltavalle opiskelijalle Buchholzin kirja on tällä hetkellä selvästi paras valinta. ■

MATS EXTER

LARI KOTILAINEN

Sähköposti: mats.exter@uni-koeln.de

lari.kotilainen@helsinki.fi

LÄHTEET

- ISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2004: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KARLSSON, FRED 2000: *Finnische Grammatik*. 3., uudistettu painos. Hamburg: Helmut Buske Verlag.
- WHITE, LEILA 2003 [2001]: *Suomen kielioppia ulkomaalaisille*. 5. painos. Helsinki: Finn Lectura.